

Рецензія на дисертаційне дослідження
Крамаренко Вікторії Вікторівни
на тему «**Формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців з навігації й управління суднами у процесі професійної підготовки**», подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науково-дослідними темами. У вітчизняних нормативно-правових документах наголошується про важливість підготовки майбутніх судноводіїв до професійної діяльності з урахуванням сучасного стану розвитку інформаційних технологій. Зокрема Закони України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, відомчі юридичні акти, зокрема “Кодекс торговельного мореплавства України”, “Положення про звання осіб командного складу морських суден та порядок їх присвоєння”, “Про вдосконалення державного нагляду за станом підготовки та дипломування моряків” визначають необхідність підготовки майбутніх фахівців з навігації та управління суднами з урахуванням постійного зростання інформаційних потоків, інформатизації усіх сфер суспільного життя, діджиталізації професійної діяльності та постійного розширення сфер використання автоматизованих інформаційних систем.

Важливість формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців з навігації й управління суднами посилюється тим, що її складові необхідні для належного маневрування та управління судном з використанням сучасних електронних радіолокаційних засобів, електронних картографічних навігаційно-інформаційних систем. У сучасному світі судноводії повинні володіти навичками використання інформаційних і комунікаційних технологій, бути здатним забезпечити безпечне плавання шляхом використання електронних картографічних навігаційно-інформаційних систем тощо. Посилює актуальність теми також її недостатній рівень теоретичного і методичного обґрунтування. Незважаючи на те, що окремі важливі аспекти професійної підготовки майбутніх фахівців річкового та морського транспорту неодноразово привертала увагу науковців, комплексного сучасного дослідження формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців з навігації й управління суднами у процесі професійної підготовки у морських закладах вищої освіти на сьогодні не виявлено.

Таким чином, дослідження Крамаренко Вікторії Вікторівни є актуальним, а його результати прогностичними. Зазначимо, що актуальність дослідження Крамаренко Вікторії Вікторівни посилюється виділеними суперечностями й важливістю їх розв'язання. Тому актуальність теми не викликає сумнівів.

Дослідження виконано у Хмельницькому національному університеті в межах науково-дослідної роботи «Формування особистості як суб'єкта самотворення» (державний реєстраційний номер 0119U103663) та плану наукової роботи Дунайського інституту Національного університету «Одеська морська академія» у межах науково-дослідної роботи «Вдосконалення

існуючих та розроблення нових шляхів та методів підвищення ефективності функціонування ергатичної системи управління судном в різних навігаційних ситуаціях» (державний реєстраційний номер 0118U007603). Тему дисертації затверджено вченою радою Хмельницького національного університету (протокол № 4 від 30 жовтня 2020 р.).

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечується логікою подання поняттєвого апарату дослідження: об'єкта, предмета, мети дослідження, послідовним розв'язанням поставлених завдань, репрезентативністю джерельної бази, широкою апробацією дослідження: наукові положення, результати дослідження апробовані науково-практичних конференціях різного рівня.

Значення для науки і практики отриманих результатів. Дисертаційна робота містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати у сукупності розв'язують актуальну наукову проблему формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців з навігації й управління суднами у процесі професійної підготовки.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що: полягає в тому, що *вперше*: обґрунтовано педагогічні умови формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців з навігації й управління суднами у процесі професійної підготовки (застосування інтерактивних методів для формування у курсантів здатності узагальнювати, аналізувати та використовувати інформацію під час професійної та соціальної взаємодії; використання проблемних завдань різних рівнів складності для набуття вмінь і навичок розв'язувати типові та нестандартні професійні ситуації у сфері судноплавства; методичний супровід дослідницької та проектної діяльності курсантів для розвитку їхніх умінь збирати та аналізувати інформацію; розвиток навичок у сфері застосування інформаційних технологій, інформаційного забезпечення навігаційних інформаційних систем); визначено сутність поняття «інформаційна компетентність майбутніх фахівців з навігації й управління суднами» (інтегративна особистісна властивість, що охоплює мотивацію до інформаційної діяльності, свідоме ставлення і зацікавленість навігаційною інформацією, знання про види інформаційної діяльності судноводія, призначення і склад навігаційної інформаційної системи, вміння здійснювати пошук необхідної інформації, орієнтуватися в інформаційних потоках і комунікаціях, оптимально використовувати всі навігаційні дані, здійснювати інформаційно-аналітичне опрацювання інформації, що стосується систем управління судном, навігаційними інформаційними ресурсами та системами інформаційної безпеки); *удосконалено*: діагностичний апарат для з'ясування стану сформованості інформаційної компетентності майбутніх фахівців з навігації й управління суднами у процесі професійної підготовки завдяки використанню критеріїв (особистісного, когнітивного та діяльнісного), відповідних їм показників та характеристики рівнів (високого, достатнього, початкового); *подальшого розвитку* набули наукові уявлення про зміст і структуру інформаційної компетентності майбутніх фахівців з навігації й управління суднами як єдності мотиваційно-особистісного, інформаційно-

пізнавального та діяльнісно-операційного компонентів та особливості її формування шляхом моделювання цього процесу і розроблення відповідної структурно-функціональної моделі.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що підготовлено та впроваджено в систему професійної підготовки навчально-методичні матеріали із навчальних дисциплін «Океанські шляхи світу», «Управління ресурсами навігаційного містка», «Дії під час аварій, пошук і рятування на морі», «Навігаційні інформаційні системи» з урахуванням особливостей роботи з навігаційною інформацією та комунікації під час управління ресурсами містка; підготовлено та використано систему проблемних завдань різних рівнів складності для набуття вмінь і навичок розв'язувати типові та нестандартні професійні ситуації у сфері судноплавства; опрацьовано методичні рекомендації науково-педагогічним працівникам щодо формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців з навігації й управління суднами у процесі професійної підготовки, в яких ураховано види інформаційної діяльності судноводія та типові й нестандартні професійні ситуації у сфері судноплавства. Одержані результати дослідження можуть бути використані в системі професійної підготовки майбутніх фахівців з навігації й управління суднами та інших фахівців торговельного флоту, а також за умов адаптації розроблених матеріалів – для проведення занять із професійної підготовки з різними категоріями фахівців, на курсах підвищення кваліфікації.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (акт № 31/22 від 16.11.2022 р.), Дунайського інституту Національного університету «Одеська морська академія» (довідка № 599 від 25.11.2022 р.), Одеського національного морського університету (акт № К/318 від 24.02.2023 р.), Херсонської державної морської академії (акт № 02.1-05/937 від 23.03.2023 р.).

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, який налічує 195 найменувань, та 5 додатків на 74 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 296 сторінок. Обсяг основного тексту складає 172 сторінки і містить 1 рисунок на 1 сторінці та 14 таблиць на 14 сторінках.

Оцінка змісту та завершеності дисертації. У вступі правильно, чітко й конкретно виписано методологічний апарат дослідження, при цьому мета й завдання погоджені зі структурою та висновками роботи, а здійснений огляд проблеми дозволив представити здобуті результати.

У першому розділі висвітлено теоретичні основи формування інформаційної компетентності майбутніх судноводіїв, зокрема схарактеризовано формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців з навігації та управління суднами як предмет наукових досліджень, здійснено аналіз зарубіжного досвіду підготовки майбутніх фахівців з навігації та управління суднами, висвітлено сутність і структуру інформаційної компетентності майбутніх фахівців з навігації й управління суднами.

Інформаційна компетентність майбутніх фахівців з навігації й управління суднами потрактована як інтегративна особистісна властивість, що охоплює мотивацію до інформаційної діяльності, свідоме ставлення і зацікавленість навігаційною інформацією, знання про види інформаційної діяльності судноводія, призначення і склад навігаційної інформаційної системи, вміння здійснювати пошук необхідної інформації, орієнтуватися в інформаційних потоках і комунікаціях, оптимально використовувати всі навігаційні дані, здійснювати інформаційно-аналітичне опрацювання інформації, що стосується систем управління судном, навігаційними інформаційними ресурсами та системами інформаційної безпеки. Обґрунтовано та схарактеризовано компонентний склад цієї компетентності, що охоплює мотиваційно-особистісний, інформаційно-пізнавальний та діяльнісно-операційний компоненти.

У другому розділі представлено науково-методичні засади формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців з навігації й управління суднами, описано загальну методичку дослідження, визначено критерії, показники інформаційної компетентності майбутніх фахівців з навігації й управління суднами та рівні її сформованості, з'ясовано стан сформованості цієї професійно важливої властивості, обґрунтовано педагогічні умови і структурно-функціональну модель формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців з навігації й управління суднами у процесі професійної підготовки.

Дослідниця чітко виокремила й теоретично обґрунтувала основних три критерії визначення рівня сформованості інформаційної компетентності майбутніх фахівців з навігації й управління суднами, які характеризують її структурні компоненти, зокрема особистісним, когнітивним і діяльнісним. До кожного з яких були визначені показники.

За результатами аналізу констатувального експерименту з'ясовано, що високий рівень інформаційної компетентності мають лише 15,85 % курсантів. Переважна частина учасників експерименту перебуває на достатньому – 42,25 % та початковому – 41,90 % рівнях. Це в свою чергу дало змогу сформулювати висновки щодо необхідності формування в них здатності узагальнювати, аналізувати та використовувати інформацію під час професійної та соціальної взаємодії, розвитку здатності розв'язувати типові та нестандартні професійні ситуації у сфері судноплавства.

Заслуговують схвалення обґрунтовані та впроваджені педагогічні умови:

- 1) застосування інтерактивних методів для формування у курсантів здатності узагальнювати, аналізувати та використовувати інформацію під час професійної та соціальної взаємодії;
- 2) використання проблемних завдань різних рівнів складності для набуття вмінь і навичок розв'язувати типові та нестандартні професійні ситуації у сфері судноплавства;
- 3) методичний супровід дослідницької та проєктної діяльності курсантів для розвитку їхніх умінь збирати та аналізувати інформацію;
- 4) розвиток навичок у сфері застосування інформаційних технологій, інформаційного забезпечення навігаційних інформаційних систем.

Розроблено структурно-функціональну модель формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців з навігації й

управління суднами, що містить концептуально-цільовий, змістовно-технологічний і діагностично-результативний блоки.

У *третьому розділі* подано зміст і методику методика педагогічного експерименту з формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців з навігації й управління суднами у процесі професійної підготовки, результати формувального етапу експерименту, а також методичні рекомендації науково-педагогічним працівникам щодо формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців з навігації й управління суднами у процесі професійної підготовки. Подано результати педагогічного експерименту щодо формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців з навігації й управління суднами, які засвідчили, що після завершення формувального етапу експерименту курсанти ЕГ мають переважно високий (27,06 %) і достатній (52,35 %) рівні сформованості інформаційної компетентності. У КГ ці дані становлять відповідно 17,26 % і 42,26 %. Порівняння результатів сформованості інформаційної компетентності в курсантів експериментальної і контрольної груп за допомогою критерію Колмогорова-Смирнова підтвердило статистично значущі відмінності у розподілах на рівні значущості $p \leq 0,05$. Цим самим доведено дієвість упровадження запропонованої структурно-функціональної моделі та педагогічних умов формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців з навігації й управління суднами у процесі професійної підготовки.

Повнота викладу матеріалу дисертації у наукових публікаціях. Основні результати дослідження за темою дисертації висвітлено у 15 наукових працях, із них 5 наукових статей (2 – у співавторстві) – у фахових виданнях України у галузі педагогіки, 9 публікацій – у матеріалах наукових конференцій, 1 методичні рекомендації науково-педагогічним працівникам.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Високо оцінюючи рецензовану дисертацію привертаємо увагу до окремих аспектів, що потребують уточнення, пояснення, корекції, а саме:

1. У п.1.2 висвітлюючи зарубіжний досвід підготовки майбутніх фахівців з навігації та управління суднами у Великій Британії, Канаді, Новій Шотландії, США доцільно було більше уваги звернути на досвіді формування саме інформаційної компетентності фахівців з навігації та управління суднами у цих країнах.

2. У п.1.3 «Сутність і структура поняття «інформаційна компетентність майбутніх фахівців з навігації й управління суднами»», характеризуючи мотиваційно-особистісний компонент інформаційної компетентності, на нашу думку, необхідно було чіткіше виокремити особистісні якості, як складники цього компонента, які мають бути сформовані у майбутніх фахівців з навігації та управління суднами.

3. Цінність дисертаційної роботи значно зросла б, якби автор схарактеризував яким чином кожен з визначених і обґрунтованих ним методологічних підходів зреалізовано у ході дослідження.

4. Концептуально-цільовий блок моделі на рис. 2.1 «Структурно-функціональна модель формування інформаційної компетентності майбутніх

фахівців з навігації й управління суднами у процесі професійної підготовки» містить професійні вимоги до фахівців з навігації. В контексті цього доцільно було в роботі схарактеризувати основні професійні вимоги до означених фахівців, які автором було покладено в основу дослідження.

5. Для надання більшої інформативності в додатках доцільно було б навести приклад одного з розроблених проєктів майбутніх фахівців з навігації й управління суднами у процесі професійної підготовки.

Утім, висловлені зауваження мають дискусійний характер і не знижують науково-теоретичну і практичну цінність дисертаційної роботи.

Загальний висновок. Рецензована робота є завершеною, самостійною науковою працею, що містить наукові результати, яким властива наукова новизна, теоретичне і практичне значення, що свідчить про оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності та особистий внесок здобувача у вирішення проблеми формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців з навігації й управління суднами у процесі професійної підготовки.

Дисертаційне дослідження Крамаренко Вікторії Вікторівни на тему «Формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців з навігації й управління суднами у процесі професійної підготовки», подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка повністю відповідає вимогам пп.6, 7, 8, 9 «Порядку присудження доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 р. № 44 та «Вимогам до оформлення дисертації», затвердженими наказом МОН України від 12.01.2017 р. № 40 та рекомендується до подання для розгляду та захисту у разовій спеціалізованій вченій раді й присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка.

Рецензент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри технологічної та
професійної освіти і декоративного мистецтва
Хмельницького національного університету

Ірина АНДРОШУК

Підпис засвідчую

Проректор з наукової роботи
Хмельницького національного університету,
доктор технічних наук, професор

Олег СИНЮК